

הרב אורי בצלאל פישר

ברית מילה עם סם הרדמה

מבוא

השאלה אם מותר לעשות הרדמה למי שנימול נבדקת בשני מקרים: 1) במילת יהודי; 2) במילת נכרי המתגייר. יש לבחון בכל אחד מן המקרים שתי אפשרויות: 1) הרדמה כללית; 2) הרדמה מקומית.

א. מילת יהודי - גרימת צער

בשו"ת 'אמרי יושר'¹ הביא הרב מאיר אריק זצ"ל שכבר בימי חז"ל היה ידוע לרבותינו שיש אפשרות למנוע צער על ידי סם משכך, ובכל זאת לא מצינו שמלו על ידי שימוש בסם. מסקנתו שהיה ברור לחז"ל שהמילה צריכה להיעשות בצער דווקא. הוא הביא ממדרש רבה (ב"ר פר' מז פיס' ט):

נימול אברהם א"ר לוי מל אברהם אין כתיב כאן אלא נימול, בדק את עצמו ומצא עצמו מהול. א"ל ר' אבא בר כהנא לר' לוי, שקרנא כזבנא, אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפיל הקב"ה שכרו.

מכאן הוכיח הרב מאיר אריק שמילתו של אברהם אבינו הייתה דווקא בצער, ולכן כך יש לעשות בכל מילה. לפי דבריו יש לאסור הרדמה, אפילו שהיא מקומית. עוד אחרונים לעשות בכל מילה. לפי דבריו יש לאסור הרדמה, אפילו שהיא מקומית. עוד אחרונים הלכו בגישה זו וכתבו שיש מקום להקל רק במקרה של צער גדול. לדעתם אין לעשות הרדמה במקרה של תינוק קטן, אלא אם כן מדובר במקרה לא רגיל שיש ייסורים גדולים. נלענ"ד שיש לדחות טענה זו, ואין ראיה ממדרש רבה שיש חובה שהמילה תיעשה בצער ולא מקיימים אותה אם לא נעשית בצער. יכול להיות שמקבל יותר שכר, אך בוודאי אין גרימת הצער לעיכובא. אין שום ראיה מדברי חז"ל, משום שלא הוצרכו להזכיר זאת. אדרבה, אם אפשר למנוע צער והאדם רוצה שלא יהיה לו צער, אין שום סיבה לאסור זאת. שמובא בספר 'נשמת אברהם' בשם הרב יוסף וינטר ששמע מהרב יעקב הלל שליט"א, ראש ישיבת המקובלים בירושלים, שחיפש ולא מצא בזוהר הקדוש ובספרי הקבלה שיש עניין מיוחד שיהיה צער לתינוק במילה. הוסיף הרב יעקב הלל שכתוב בזוהר ובתיקוני הזוהר שצער לידה מכפר על עוון חוה, ובכל זאת אנחנו רואים

^{1.} שו"ת אמרי יושר, ח"ב סי' קמ, אות ג.

^{2.} עי' שו"ת ציץ אליעזר, ח"כ, סי' עג; שו"ת שבט הלוי, ח"ה, סי' קמז, אות ב; שו"ת דבר יהושע, ח"ו, סי' ו.

^{3.} עי' שולחן שלמה, ערכי רפואה, כרך ג, עמ' קעד; ספר נשמת אברהם, ח"ב (תשס"ז) עמ' שי; שו"ת שרידי אש, ח"ג סי' צו, הוצ' מוסד הרב קוק; שו"ת יביע אומר, ח"ה, יו"ד, סי' כב.

^{.4} נשמת אברהם, ח"ב עמ' שט-שי.

שעושים כל טצדקי כדי למעט ככל האפשר את כאב הלידה, ולא ראינו מי שפוצה פה ומצפצף.

ב. כוונה במצווה

1. מילת יהודי

לדעת הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל,⁵ יש שתי סיבות לאסור הרדמה כללית לנימול: לפי דעת כמה ראשונים 'מצוות צריכות כוונה', והכוונה מעכבת את המצווה. כיוון ש'מצוות צריכות כוונה', הרי בוודאי אי אפשר לבצע את ברית המילה לנימול, שכן לא תהיה לנימול שום כוונה לקיום המצווה בעודו ישן. לכאורה היה מקום להוכיח שאין צורך 6 בכוונה במצוות מילה, שהרי יש דעה שסוברת שמילה שנעשתה על ידי נכרי – כשרה הרב ויינברג דחה טענה זו, כיוון שדעה זו סוברת שהמילה כשרה והנימול לא צריך לעבור הטפת דם ברית, אך הנימול לא קיים את המצווה כשנימול על ידי נכרי. הוא הוסיף שבמילת ילד קטן יש מחלוקת בין בעל ה'ש"ך' לבעל 'תבואת שור' אם אב יכול למנות שליח למול את בנו. יש מחלוקת בין הפוסקים אם מצוות האב למול את בנו היא מצווה שבגופו. אם מדובר על מצווה שבגופו - בוודאי לא מועילה שליחות. הרב ויינברג טען שבמילת מבוגר לכולי עלמא לא מועילה שליחות, כיוון שמצוות מילה היא מצווה שבגופו. הנימול לא מקיים מצוות חיתוך הערלה על ידי שמישהו אחר מל אותו, אך את מצוות המילה שיהיה נימול הוא מקיים בכך שאומר למוהל שימול אותו, והוא נותן את עצמו למוהל שימול אותו. מקרה דומה מצאנו באיסור הקפת ראש, שבכך שמסייע הניקף למקיף, הוא עובר איסור. הסיוע נחשב כמעשה. משום כך הוא צריך לכוון לשם מצווה, ואם הוא ישן לא יכול לכוון לשם מצווה. יש להוסיף שהנימול צריך לברך את ברכת המילה, משום שמקיים את המצווה בגופו. הוא יכול לבקש שהמוהל יברך בשבילו וישמע את הברכה וייצא בברכת המוהל, אך אם הנימול יהיה בהרדמה מלאה הוא לא יוכל לברך את הברכה. 7 סיבות אלו שייכות לברית מילה של מבוגר. הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל 8 טען שגם לקטן אין לבצע הרדמה כללית, אף שאין לו דעת, כיוון שנוהגים בתינוק כמו בגדול, ש'מכניסים אותו בבריתו של אברהם אבינו' על ידי המילה. אם נפיל עליו תרדמה, הרי הוא כאבן דוממת ולא מקיימים ברית עָם אבן. בעיני הבריות, כריתת הערלה לתינוק ישן נראית כמעשה חבלה ולא כהכנסה לבריתו של אברהם אבינו.

נראה לי שיש להשיב על דברי הרב ויינברג לאור מה שכתב שו"ת 'זכר יצחק', שלא צריך כוונה בקיום מצוות מילה. סברתו היא שדווקא בקיום מצוות שעיקרן אינו אלא המעשה

אמונת עתיך ניסן תשע"ז 126

^{5.} שו"ת שרידי אש, ח"ג, סי' צו.

^{.6} עי' עבודה זרה כו ע"ב.

^{7.} גם הרב שמואל ואזנר זצ"ל, שו"ת שבט הלוי, ח"ה סי' קמז, אות ב, נקט גישה זו.

^{8.} שו"ת שרידי אש, ח"ג, סי' צו.

שו"ת זכר יצחק, סי' ה.

צריך כוונה, אבל עיקר מצוות מילה שיהיה נימול.¹⁰ אכן ראיתי שהרב אשר וייס שליט"א¹¹ הוכיח שלא מצינו גדר כוונה במצוות אלא במצוות שבגברא, דהיינו במצוות שכל עיקרן בעצם העשייה, כגון אכילת מצה, תקיעת שופר, קריאת שמע וכו'. אבל כשמדובר על מצוות שעיקרן בתוצאה - לא צריך כוונה. הוא הוכיח את ההבנה הזו ממצוות ברית מילה, כי למדנו במסכת עבודה זרה¹² שנחלקו ר' יהודה ור' יוסי אם כותי כשר למול. ר' יהודה פוסל משום שמל לשם הר גריזים, אבל ר' יוסי הקשה עליו: 'וכי היכן מצינו מילה לשמה'. לכאורה דברי ר' יוסי תמוהים, שהרי צריך כוונה במצוות, אלא צריכים לומר שמצוות מילה מהותה היא בהסרת הערלה וחתימת אות ברית קודש בבשר הנימול ולא בעצם מעשה המילה, ולכן אין בה דין כוונה במצוות.

2. מילת נכרי המתגייר

הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל¹³ טען שברור שאסור להרדים בהרדמה כללית נכרי גדול שבא להתגייר, כיוון שעל ידי המילה הוא נכנס לקדושת ישראל, ואם הוא ישן בשעת המילה, מי מכניסו לקדושת ישראל? לדעתו אי אפשר לומר שהמוהל מכניסו לקדושת ישראל, כי צריך את דעת הנכרי שבא להתגייר, שכן רק על ידי קיום ברית קודש הוא נכנס לקדושה. הוא הביא שר' יעקב עמדין הקשה שמשמע מדברי ר' יוסי שלא צריך מילה שנעשתה שלא לשמה פסולה. מאידך גיסא, במקום אחר מובר ר' יוסי שלא צריך מילה לשמה במילת ישראל. קושיה זו יישב הרב משה סופר זצ"ל ביישוב שיש להבחין בין מילת ישראל לבין מילת גר: ישראל כבר נכנסו לברית במעמד הר סיני, ולכן במילת ישראל לא צריך כוונה לשמה, אך בנכרי שרוצה להיכנס לדת ישראל צריך שהמילה תהיה לשמה. לשמה לקדושת ישראל. הרב ויינברג שמסתבר שהגר עצמו צריך לכוון שעל ידי המילה הוא נכנס לקדושת ישראל. הרב ויינברג התנגד רק להרדמה כללית, אך לדעתו הרדמה מקומית מותרת.

גם הרב משה שטרנבוך שליט"א¹⁷ נקט שאין לבצע הרדמה כללית, כיוון שהמילה היא חלק מהגרות וצריך כוונה, אולם הוא תלה שאלה זו במחלוקת אם צריך בית דין בשעת המילה. כוונת הדברים היא, לדעת הפוסקים, שלא צריך בית דין בשעת המילה והטבילה, הרי המילה והטבילה הן רק כתנאי בגרות ואינן עיקר הגרות. לדעת פוסקים אלו, קבלת מצוות היא עיקר הגיור. הרב שטרנבוך הבין שהצורך בכוונה הוא רק לפעולות שהן עיקר

^{10.} עי' בדברי הרב צבי הירש קלישר זצ"ל, דבריו מובאים בשו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר, סי' רכט.

^{.11} מנחת אשר, ספר דברים, עמ' שכה.

^{.12} ע"ז כז, ע"א.

^{.13} שו"ת שרידי אש, ח"ג, סי' צו.

^{.14} יבמות מו ע"ב.

^{.15} ע״ז שם

^{16.} הרב חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, בשו"ת אחיעזר, ח"ג, סי' כז, הסכים עם יישובו של החת"ם סופר; כעין יישוב זה כתב הרב צבי הירש קלישר זצ"ל, מובא בשו"ת הרב עזריאל הילדסהיימר, יו"ד, סי' רכט.

^{.17} שו"ת תשובות והנהגות, ח"ג, סי' שח

הגיור, ואין צורך בכוונה לפעולות שהן רק תנאים לגיור. לעומתו, הפוסקים שסוברים שצריך בית דין במילה ובטבילה נוקטים שהמילה והטבילה הן עיקר הגיור, ולכן צריך כוונת המתגייר בעת המילה והטבילה. כיוון שאנחנו פוסקים שלכתחילה צריך בית דין בגיור, יש להצריך לכתחילה שלא לעשות הרדמה כללית. אולם בדיעבד, כשאי אפשר למול אלא על ידי הרדמה כללית, סומכים על דעת הפוסקים שלא צריך בית דין בשעת המילה והטבילה, ואפשר להרדים את הגר בהרדמה כללית.

יש מקום להשיג על הבסיס של דברי הרב ויינברג, שאין הכרח לומר שבמילת גר יש צורך בכוונת הנימול. אולי צריך רק כוונה לשמה של המוהל. אולי הדברים תלויים בחקירה בגדרה של המילה. יש לחקור אם הערלה רק מונעת את יכולת ההתגיירות, כי כל עוד לא הסיר המתגייר את הערלה נחשב כ'טובל ושרץ בידו', או שגם המילה היא חלק מן הכניסה לקדושת ישראל. לפי ההבנה שהמילה היא חלק מן הכניסה לקדושת ישראל, יש שני שלבים לכניסה לקדושה זו: תחילה מילה ואחר כך טבילה. יכול להיות שבשאלה זו נחלקו גדולי הראשונים. יש מחלוקת בין הרא"ה לרמב"ן במקרה שהנכרי טבל קודם שנימול - האם עלתה לו הטבילה? לדעת הרמב"ן 18 עלתה לו טבילתו, ולדעת הרא"ה: אם לדינו של הרא"ה: אם הרא"ה: אם הרא"ה: אם לדינו של הרא"ה: אם טובל כשהוא ערל, נחשב כטובל ושרץ בידו. הוא עשה השוואה לדין לוקח כלים מן הנכרי, שצריך הגעלה קודם הטבילה, ואף על פי שמועילה בדיעבד הגעלה לאחר הטבילה - גיור שונה, משום שטומאת ערלות היא טומאה גמורה. כעין זה כתב הרשב"א:²¹ 'כיון שהטבילה כוללת עיקר גירות ולצאת מטומאת גוים ולהיכנס בקדושת ישראל'. מדבריהם רואים שהמילה היא רק הוצאה מטומאת הגויות, אך היא אינה מכניסה בקדושת ישראל.22 נראה להסביר שהרא"ה סובר שהמילה היא רק 'הסרת המונע', אך לדעת הרמב"ן המילה היא גם שלב בכניסה לקדושת ישראל. אם נאמר שהמילה היא רק 'הסרת המונע', מסתבר לומר שלא צריך כוונה. להלכה למעשה, הרמ"א²³ הביא את דעת הרמב"ן ודעת הרא"ה ולא הכריע. אך נלענ"ד שיש לפסוק כדעת הרא"ה, כיוון שכך פוסקים רוב הראשונים וגם כמה אחרונים. לפי זה גם בשאלתנו יש לומר שלא תהיה שום מניעה מלעשות הרדמה לגר, אפילו הרדמה כללית.

הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל²⁴ תלה את מחלוקת הראשונים אם צריך בית דין למילה בחקירת הרמב"ן והרא"ה. הפוסקים שסוברים שצריך בית דין במילה סוברים שהמילה היא חלק מן הגיור, ואין מדובר רק על הסרת המונע. הפוסקים שסוברים שלא צריך בית דין במילה סוברים שהמילה אינה חלק מן הגיור, אלא היא רק מעכבת את הגיור.

.21 רשב"א, יבמות מז, ע"ב, ד"ה נתרפא.

אמונת עתיך ניסן תשע"ז 128

בחזרה לעמוד התוכן

^{.18} רמב"ם, יבמות מז, ע"ב ד"ה נתרפא מטבילין וכו'.

^{.19} רא"ה, מובא בנמוק"י, שם טז, ע"א-מדפי הרי"ף.

^{20.} שם

^{.22} עי' שו"ת 'זכר יצחק', סי' ג, בביאור מחלוקת הרמב"ן והרא"ה.

^{23.} רמ"א, לשו"ע, יו"ד סי' רסח סעי' א.

^{24.} קול דודי דופק, עמ' 98, הערה 21.

הרמב"ם לא הזכיר שיש צורך בבית דין במילה, אך ב'טור' וב'שלחן ערוך'²⁵ נפסק שצריך בית דין למילה. לדעת הרמב"ם המילה אינה חלק ממעשה גרות, אלא היא מהווה רק הפקעת שם ערל מן הנכרי החוצץ בפני קדושת ישראל.

נלענ"ד שלהלכה ולמעשה אין צורך בבית דין למילה. כך נראה דעת הרמב"ם וגם דעת הרי"ף. גם הרב משה פיינשטיין זצ"ל ביאר את פסיקת ה'טור' וה'שלחן ערוך', ולדעתו הם דיברו דווקא במקרה שהטבילה קדמה למילה, שאז המילה היא גומרת את הגרות. המילה היא סיום הגיור, ועל ידה הנכרי נכנס לקדושת ישראל, ולכן נצרך בית דין. במקרה רגיל אין צורך בבית דין בעת המילה. אם כן, גם לפי הבנה זו עלינו לומר שהמילה היא רק הסרת המונע, ולא צריך בה כוונה. יש לציין שהרב משה שטרנבוך שליט"א 82 התיר הרדמה כללית בגיור ילד קטן, כיוון שלא צריך כוונת קטן, שהרי הוא נימול על ידי בית דין, ודי בדעת בית דין.

ג. סכנה בהרדמה

כמה אחרונים²⁹ טענו שאין לבצע הרדמה כללית, כי יש בכך ספק סכנה, ואפילו שלפי הרופאים זו סכנה מועטה, בכל זאת אין להיכנס לספק סכנה, כיוון שההרדמה אינה מוסיפה במעלת מצוות ברית המילה, אלא היא רק באה להפיג את הצער. מובן שלפי דבריהם במקרה של הרדמה מקומית, שאין בה חשש סכנה, כגון כיום שיש אפשרות לשים משחה עם חומר מרדים על האבר שיפחית את תחושת הכאב אצל התינוק, אין בשימת המשחה שום סכנה³⁰ - אין שום סיבה לאסור הרדמה מקומית, ודווקא טוב לבצע הרדמה. אכן, הגרש"ז אויערבך זצ"ל נקט שאם לא תהיה שום סכנה בשימוש במשחה, יהיה מותר להשתמש בה, ויש גם חיוב להשתמש בה.¹³ נלענ"ד שיש מקום לדחות את הטענה של ספק סכנה, כיוון שרואים שאדם נכנס במקרים רבים לספק סכנה כדי להרוויח כסף ובשביל הנאות נוספות. מובא במסכת בבא מציעא³² שלומדים מן הפסוק 'ואליו הוא נושא את נפשו': 'מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו'. למדים מכאן שאדם מוסר את נפשו בשביל שכרו. אפשר לומר שאדם יכול להיכנס לספק סכנה כדי להציל את עצמו מצער גדול. בוודאי במילת מבוגר יש צער גדול.

^{.25} שו"ע, יו"ד סי' רסח סעי' ג

^{.26} אג"מ, יו"ד ח"א סי' קנח

^{27.} עי' בדברי הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, בספר 'מנחת אברהם, ח"ב סי' כא, אות ו, שהבין שהמילה בגר אינה מהלך של גרות, אלא היא באה משום הסרת פסול ערלות שבנכרים. לפיו, אפילו במילת גר קטן לא צריך בית דין בזמן המילה.

^{.28} שו"ת תשובות והנהגות, ח"ג, סי' שח.

^{29.} שו"ת שבט הלוי, ח"ה, סי' קמז, אות ב.

[.] 30. עי' ספר נשמת אברהם, עמ' שח.

^{.31} עי' שולחן שלמה, ערכי רפואה, עמ' קעד; נשמת אברהם, ח"ב עמ' שי.

^{.32} ב"מ קיב, ע"א.

^{.33} יסוד זה מבואר בשו"ת אגרות משה, יו"ד ח"ד סי' מ אות ב.

ד. פחד מצער המילה יפרוש מן הגיור

הרב משה שטרנבוך שליט"א³⁴ טען שבמילת גר אסור לשים סם במקום האבר כדי להסיר את הכאב, כיוון שרוצים שיפרוש על ידי צער מילה. יש מקום לדחות סברה זו, משום שלא מצאנו בגמרא שיש הכרח שיהיה צער מילה כדי שיפרוש הגר. אכן, סברה זו מצויה ברמב"ן. הרמב"ן³⁵ הקשה: מדוע משהים את הגיור והגר טובל רק לאחר המילה מבחינה הרי בכך אנחנו מעכבים את הגיור, כיוון שאי אפשר לטבול מיד לאחר המילה מבחינה רפואית, ואם כן היה נכון שהגר יטבול תחילה ורק לאחר מכן ימולו אותו?! הרמב"ן השיב שתי תשובות: 1) מצווה למול ואחר כך לטבול; 2) כיוון שהמילה קשה עליו מקדימים אותה, כדי שאם דעתו נוקפתו יפרוש ולא יתגייר. אם כן, הרמב"ן כתב סברה זו רק בתירוצו השני. לפי תירוצו הראשון אין הכרח להבנה זו. נוסף על כך, הרמב"ן בעצמו טען שבדיעבד אם טבל קודם המילה, טבילתו חלה. למדים מכך שאפילו כשאין הרתעה של המילה, בכל זאת חל הגיור. יתר על כן, הראשונים האחרים חלקו על הרמב"ן ולא הסכימו לדינו. הרמב"ן סבר שמותר לטבול קודם המילה, ומשום הבנה זו הקשה מדוע לא מקדימים את הטבילה למילה. אבל ראשונים רבים חולקים עליו וסוברים שאי אפשר להקדים את הטבילה למילה. לפי דעתם, אין מקום לקושיית הרמב"ן.

נוסף על כך, יש מקום לחלק בין מקרה שיש לנו ספק אם הוא מתגייר לשם שמים ובין מקרה שידוע לנו בוודאות שמתגייר לשם שמים. גם אם נאמר שרוצים שיהיה צער מילה כדי שנוכל לדעת שמתגייר לשם שמים, בכל זאת יש לומר שהדין הנ"ל הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד בוודאי אינו מעכב, שהרי בדיעבד, כשלא בדקו וחקרו אחר הגר, הגיור חל.³⁶ יש לציין שהרב משה שטרנבוך, בתשובה אחרת,⁷⁵ נקט שאפשר לבצע הרדמה מקומית. הוא כתב שהצער אינו תנאי לגרות, שהרי במקרה שהנכרי שבא להתגייר הוא כבר נימול, אז מטיפים ממנו דם ברית בשריטה מעט בציפורן ואין צער ממש. אם כן, מוכח שגם כשאין צער הגיור חל. נוסף על כך, אין יסוד בש"ס לחייב שיהיה צריך צער מדינא. לכן יש להקל בהרדמה מקומית, אבל נכון שלא יהיה הגיור בלי צער כלל, אלא יש להקל רק בהרדמה מקומית.

סיכום ומסקנות

נלענ"ד שיש לפסוק כדלהלן:

א. מילת ישראל מבוגר: אפשר לתת סם מרדים, אפילו שגורם להרדמה כללית, כיוון שאין חיוב שהמילה תיעשה תוך כדי גרימת צער. במילת ישראל, אפילו שהוא מבוגר,

130 אמונת עתיך ניסן תשע"ז

^{.34} שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תשסז אות ג

^{.35.} רמב"ן, יבמות מז, ע"ב ד"ה נתרפא מטבילין וכו'.

[.] 36. עי' רמב"ם. הלכות איסורי ביאה פי"ג הי"ז.

^{.37} שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תקי.

מועילה שליחות, ואין הכרח שצריך כוונה במצווה. מותר לו להיכנס לספק סכנה כדי להציל את עצמו מצער.

ב. מילת ישראל קטן: אפשר לתת סם מרדים מקומי שאינו גורם לסכנה. בלקיחת סם שגורם להרדמה כללית יש סכנה לילד.

ג. מילת גר מבוגר: אפשר לתת סם מרדים, אפילו שגורם להרדמה כללית. כפי שהוזכר לעיל, אין הקפדה שתהיה המילה נעשית תוך כדי גרימת צער. גם אין צורך בכוונה במילה, כיוון שהמילה היא רק הסרת המונע. יכול להיות גם שמספיקה כוונת המוהל ואין צורך בכוונת הנימול. לגבי הסכנה יש לומר שמותר לאדם להיכנס לספק סכנה כדי להסיר מעצמו צער גדול. כמו כן אם יודעים שמתגייר לשם שמים, אין צורך לגרום לו צער כדי שיפרוש מן הגיור.

ד. מילת גר קטן: כדין מילת ישראל קטן.

